DANIEL VIGHI

„Povestiri cu strada depozitului"

Un prozator inteligent şi talentat, despre care n-am apucat să scriu, mi se pare şi mie a fi Daniel Vighi, care a debutat acum patru ani cu un volum de *Povestiri cu* ***strada depozitului,*** urmate în primăvara trecută de un roman cu titlul voit anodin, ***însemnare*** *despre* ***anii din urmă.*** Locul tînărului autor în generaţia '80 se află, după toate semnele, alături de Ştefan Agopian ori de Adriana Bittel (dar şi de Nedelciu din ***Tratament fabulatoriu).*** O succintă autocaracterizare putem desprinde chiar din primul său volum: *„Hilar, ridicol, sentimental, exact, descriptiv ist, tulburat interior de vîrtejurile trecerii vremurilor: de aceea rictusul, de aceea celelalte toate care vor veni pe parcursul acestor povestiri cronicăreşti despre strada depozitului"* (p. 22). Un pasaj instructiv este şi acela reprodus de E. Simion în cronica lui la ***însemnare*** (,.România literară", 16 martie 1989) dintr-un articol pe care Daniel Vighi t-a consacrat lui Marin Preda. Rezultă din el o formulă de proză diferită în cîteva privinţe de aceea a autorului ***Moromeţilor*** şi pe care Vighi b pune în contul lui Sorin Titel (cel care 1-a descoperit): o umanitate care nu mai are relief eroic, trăind modest şi nostalgic în plină reverie; predilecţie pentru text în dauna epicului şi pentru cotidian în dauna istoriei mari; în fine, intrare în sfera de influenţă a unor Cehov, Babei, Joyce ori Schulz. Acestea toate sînt perfect juste, doar că valabile **grosso modo** pentru întreaga generaţie '80 (şi e interesant că Vighi îl socoteşte pe Titel un precursor). în ce-1 priveşte pe autorul ***însemnării,*** sînt la el cîteva particularităţi care trebuie, de asemenea, scoase în evidenţă.

între cele două cărţi pe care le-a publicat pînă acum Daniel Vighi nu sînt diferenţe majore, deşi a doua este mai ambiţioasă ca temă şi mai complexă ca structură. Frapant, de la început, în ele, este ceea ce **s-a** numit pe drept cuvînt micul realism (intelectual şi textualist). Un ochi parcă miop se apropie de realitate, în aşa fel încît percepe mai bine detaliile decît ansamblul. Nici întîmplările, nici personajele n-au anvergură. Ultimele seamănă cu nişte umbre chinezeşti pe ecranul memoriei, siluete fugare, inconsistente. Eroului tridimensional şi bogat sufleteşte, cu biografie detaliată, al prozei generaţiei anterioare i-a luat locul un personaj doar schiţat, fără relief (deşi nu fără identitate), mai degrabă generic decît individualizat, pus în mişcare de resorturi simple, stereotip şi incomplet. Ceea ce se petrece cu el e, de asemenea, oarecum previzibil şi memorabil, evenimente mărunte, banale,

generale. Nu există în fond conflicte: numai ciocniri moleculare. Personajele adevărate sînt un loc şi un timp: adică (dacă ne referim la primul volum) strada depozitului peste care se scurg zilele, lunile, anii. Povestirile alcătuiesc un roman caleidoscopic (de felul celui al lui Perec din anii '60), 'fără început şi fără final, deschis, minuţios, repetitiv. Cu o tehnică desprinsă din cinematografie sau televiziune (stop-cadru, replay, travelling etc.), autorul plimbă aparatul său de filmat de colo-colo, aparent la nimereală, stăruind pe obiecte, chipuri, gesturi sau, din contra, precipitîndu-se, rezumînd realul. De întîmplat, nu se întîmplă aproape nimic; aceste statice existenţe de la periferia unui oraş din zilele noastre compun pînă la urmă tabloul epic: cinquagenarul Nelu, comandant la pompierii voluntari, tatăl unui elev de liceu, îşi petrece în pat o după-amiază de duminică; un muncitor de pe o dragă ţine în vagonul în care doarme poza lui Elvis Presley; un bătrîn se hotărăşte cu greu să se mute la bloc; un tînăr bea bere şi se închipuie flecărind pe strada mare cu profesoara de desen; familia unui contabil merge la nunta unui nepot; paznicul de ia depozit îşi aminteşte de fratele său; Neluţu, fiul lui Nelu, pleacă la armată, dar mai înainte se tunde ş.a.m.d.

La fel de bine scris, cu umor şi delicateţe, în tonuri stinse, moi, este romanul *Însemnare despre anii din urmă.* Moto-ul din Cervantes 1-a făcut pe E. Simion să-şi intituleze articolul *Un Don Quijote modern (,, Intoarce-te, măria ta, senor don Quijote, că mă jur pe toţi dumnezeii că mi-s dec'it mimări şi berbeci cei cu care vrei să te masori!").* N-am înţeles dacă modernul Quijote se referă, în ideea criticului, la roman sau la personaj. Prima carte a lui Vighi avea un moto din Schulz, care era menit să indice formula de proză. Moto-ul la cea de-a doua mi se pare însă că ne trimite la erou, nu la tipul de roman. E vorba de un student fără nume (o paticularitate a prozei tinere: omul fără nume şi fără însuşiri) care, după o vizită în familia unui coleg, cade pradă unor reverii ciudate, începînd să construiască mental istoria respectivei familii, cu elemente reale, scose din ziare şi cărţi, despre o trecută epocă, şi cu un puternic adaos de imaginaţie. Un medic diagnostichează un „sindrom solipsist". Prietenul luliu, mefient iniţial cu privire la bazaconiile studentului, se prinde însă treptat în joc şi ia tot mai în serios fantasmele. Aşadar, studentul ar fi Quijote, luliu ar.fi Sancho şi ceilalţi (medicul, un laborant etc), oamenii cu bun simţ, preotul adică, bărbierul şi alţii din jurul cavalerului rătăcitor. Deosebirea de eroul lui Cervantes constă în faptul că studentul nu-şi pierde minţile din pricina cărţilor citite, ci din pricina uneia pe care ar putea-o scrie el însuşi. Simbolic, el este în definitiv romancierul.

insul cu imaginaţie, care poartă în cap universuri fictive. Se observă că Daniel Vighi e atras şi el de problematica metaliterară a noii proze, romanul lui avînd ca temă romanescul însuşi. Insă studentul nu scrie nimic declarînd singur că n-are talent. E importantă nuanţa. Textualismul şi metaliterarul încep să fie simţite ca clişee şi, în felul acesta discret, respinse.

Cum e construită cartea? Pînă la un punct, ne mişcăm într-un spaţiu real şi banal, asemănător cu cel al *Povestirilor cu strada depozitului,* tot aşa de minuţios descris. Şi, deodată, la prietenul său laborantul fiind şi ascultînd, ca de obicei, muzică, studentul se pomeneşte istorisind o întîmplare veche de un secol, ca şi cum ar fi trăit-o el însuşi. Laborantul e surprins (va apela ulterior la un medic pentru a se lămuri), chiar dacă studentul nu mai repetă în faţa lui gestul. O face în sinea Iui, în schimb, pînă cînd află în Iuliu un auditor mai potrivit decît laborantul şi atunci reveria lui se declanşează. Linia care desparte reveria de realitate se mai poate o vreme sesiza, dar, tot mai des, planul secund (acela romanesc) şi planul prim, al realităţii, se amestecă (motiv pentru autor de a apela la tehnici de îmbinare: decupaje temporale, suprapuneri.etc). Sînt de acord cu E. Simion că frumuseţea romanului trebuie căutată în planul său secund, în care iau naştere mai multe istorii, paralele sau intersectate, singura de esenţă livrescă dintre ele fiind biografia lui Francisc din Assisi, celelalte provenind din informaţiile culese de student în timpul vizitei la familia lui Iuliu şi care înfăţişează pe ascendenţii acestei familii. Studentul imaginează o sumedenie de relaţii, care mai de care mai neaşteptată, la capătul cărora Iuliu însuşi capătă alt tată decît modestul profesor Manoilă, ale cărui blîride povestiri Ia un pahar de vin se pare că au generat fanteziile prietenului său. Romanul secund este şi cel care m-a făcut să mă gîndesc la Agopian şi la Adriana Bittel, cu hoffmannienele lui combinaţii de verosimil şi oniric, cu analizele scrupuloase aplicate unor fantasme, cu fluctuaţii de identitate şi de timp etc.

S-ar putea obiecta acestei construcţii ingenioase faptul că cele două romane se stînjenesc, de la un punct încolo, unu! pe altul. Cu mai multă răbdare, Daniel Vighi ar fi putut marca mai bine planul prim (totuşi, cam sărăcăcios, cu eternele scene de la laborant de acasă), în aşa fel încît acela secund (cu splendide pagini) să fie mai eficient contrastat. Aşa cum arată acum romanul, planul prim, „actual", este în mare măsură doar un pretext gîndit sumar şi expediat de către autor. Aş fi simţit nevoia unor dezvoltări mai stăruitoare. Invazia imaginarului în real nu e nici ea dusă pînă la limită. într-un stadiu incipient, observăm cum transformă studentul oameni şi fapte din jurul lui în materie fictivă.

Cînd însă reveria lui devine atotputernică, ne-am fi aşteptat la fenomenul simetric, al trecerii ficţiunilor în realitate. Dar cu excepţia Martei, cea din biografia lui Francisc din Assisi, pe care studentul începe s-o întîlnească prin facultate şi pe care o înzestrează apoi cu întîmplări extraordinare, nu mai avem cazuri care să ilustreze respectivul fenomen de conversiune.

Finalul e foarte frumos: studentul şi luliu (ale căror întîlniri din podul unei case, unde, printre relicve, imaginaţia studentului aşază bolta edificiului său romanesc) termină facultatea, sînt repartizaţi în locuri diferite şi se despart. Cel care ar voi să-1 oprească să plece este luliu, care crede acum în poveştile colegului său, în vreme ce studentul nu mai crede şi-i strigă, din tren, că totul e închipuire, minciună. Quijotizarea lui Sancho şi sanchizarea lui Quijote, de care a vorbit Unamuno, sînt sugestiv ilustrate în această pagină de sfîrşit a romanului lui Vighi, admirabil în multe privinţe, foarte fin şi promiţînd un scriitor adevărat.

(România literară, nr. 49, 1989)